

ΤΑΞΗ: Γ' ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΣ: ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΜΑΘΗΜΑ: ΛΑΤΙΝΙΚΑ

Ημερομηνία: Σάββατο 20 Απριλίου 2019
Διάρκεια Εξέτασης: 3 ώρες

ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A1.

Συμβουλεύει τους στρατιώτες (του) με τα εξής λόγια: «Πληροφορούμαι ότι οι εχθροί πλησιάζουν· οι ανιχνευτές μας αναγγέλλουν ότι αυτοί είναι/βρίσκονται κοντά.

Οι Γερμανοί δεν ασχολούνται με τη γεωργία (αλλά) τρέφονται με γάλα, τυρί και κρέας. Αν και ζουν σε περιοχές πάρα πολύ παγωμένες, φορούν μόνο δέρματα και πλένονται στα ποτάμια. [...] η χρήση της σέλας θεωρείται ντροπή και μαλθακότητα (ή πράγμα αισχρό και μαλθακό). Δεν επιτρέπουν στους εμπόρους να φέρουν κρασί στη χώρα τους (δεν επιτρέπουν να εισάγεται σ' αυτούς (ή στη χώρα τους) κρασί από τους εμπόρους), γιατί, εξαιτίας αυτού του πράγματος, όπως πιστεύουν, οι άντρες γίνονται μαλθακοί κι εκθηλώνονται.

Όταν ο Αφρικανός βρισκόταν στο Λίτερνο, αρκετοί αρχηγοί ληστών τυχαία ήρθαν σ' αυτόν για να τον χαιρετίσουν επίσημα. [...] Μόλις παρατήρησαν αυτό οι ληστές, αφού πέταξαν μακριά τα όπλα, πλησίασαν την πόρτα και με δυνατή φωνή ανήγγειλαν στον Σκιπίωνα (απίστευτο στο άκουσμα!) ότι είχαν έρθει για να θαυμάσουν την ανδρεία του.

Όταν δηλαδή σ' αυτόν είχαν προσφέρει (ή προσέφεραν) πολύ χρυσάφι (ή μεγάλο βάρος χρυσού), σταλμένο από το δημόσιο ταμείο, για να το χρησιμοποιήσει, χαλάρωσε το πρόσωπό (του) με γέλιο και αμέσως είπε:

Υπό την επιρροή αυτών ενεργώντας πολλοί (πολλοί επειδή ενήργησαν υπό την επιρροή αυτών), όχι μόνο φαύλοι αλλά και άπειροι, αν τον είχα τιμωρήσει, θα έλεγαν ότι αυτό έγινε σκληρά και τυραννικά.

.....
Σε τέτοιο σημείο με έσυρε (κατάντησε) η μακροζωία (μακρόχρονη ζωή μου) και τα δύστυχα γηρατειά (μου) ώστε να σε δω πρώτα εξόριστο (κι) έπειτα εχθρό;

.....
σ' αυτούς δεν υπάρχει καμία θέση για φίλια. Γιατί δεν ξέρω ποιος μπορεί να αγαπά αυτόν τον οποίον φοβάται ή αυτόν που νομίζει πως τον φοβάται. [...] Αν όμως τυχαία, όπως συμβαίνει συνήθως, χάσουν την εξουσία, τότε γίνεται αντιληπτό (ή: τότε καταλαβαίνουν) πόσο στερημένοι από φίλους υπήρξαν (ή: πόσο τους έλειψαν οι φίλοι).

[Η μετάφραση ακολουθεί το πρότυπο του Ψηφιακού Εκπαιδευτικού Βοηθήματος].

B1.α.

usus:	<i>usuum</i>
turpis:	<i>turpi</i>
complures:	<i>complur(i)a</i>¹
ianuae:	<i>ianuis</i>
virtutem:	<i>virtutum</i>²
pondus:	<i>pondera</i>
auri:	<i>aurum</i>
nullus locus:	<i>nulla loca</i>

[Ο κάθε τύπος βαθμολογείται με **0,5** μονάδας. Στη συνεκφορά *nullus locus* κάθε τύπος βαθμολογείται με **0,25** μονάδας].

¹ Αποδεκτές είναι και οι δύο επιλογές, αφού δεχόμαστε σωστή και τη λύση που προτείνει το Ψηφιακό Εκπαιδευτικό Βοήθημα (*complures, compluria*), στην αντίστοιχη σελίδα, Γραμματική, Παραθετικά Επιθέτων.

² Αποδεχόμαστε σωστό τον τύπο *virtutum*, αφού παρουσιάζεται στο Ψηφιακό Εκπαιδευτικό Βοήθημα, στην αντίστοιχη σελίδα, Γραμματική, Τα ουσιαστικά, γ' κλίση, 3^η Παρατήρηση, στις Σημειώσεις.

B1.β.

In *haec nos longae vitae* et infelix senecta *traxerunt/-ere*³ut primum *exsules* deinde *hostes vos videremus*?

[Οι αλλαγές είναι **οχτώ (8)** και σε καθεμιά αντιστοιχεί **0,5** μονάδας. Στη συνεκφορά *longa vita* κάθε τύπος βαθμολογείται με **0,25** μονάδας].

B1.γ. Τα ουσιαστικά της τρίτης κλίσης είναι τα εξής:

lacte ⇒ *lac*

carne ⇒ *caro*

pelles ⇒ *pellis*

fluminibus ⇒ *flumen*

[Τα ουσιαστικά της τρίτης κλίσης είναι **τέσσερα (4)** και σε καθένα αντιστοιχεί **0,5** μονάδας].

B2.α.

Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
<i>multi</i>	<i>plures</i>	<i>plurimi</i>
<i>inopes</i>	<i>egentiores</i>	<i>egentissimi</i>
<i>crudeliter</i>	<i>crudelius</i>	<i>crudelissime</i>
<i>prope</i>	<i>propius</i>	<i>proxime</i>

[Ο κάθε τύπος βαθμολογείται με **0,25** μονάδας].

³ Εξίσου αποδεκτή είναι και η λύση: *In hoc nos longa vita et infelix senecta traxit*, δηλαδή κάποιος μαθητής να μην αλλάξει τα υποκείμενα, το ρήμα και τον εμπρόθετο προσδιορισμό και να μετατρέψει μόνο το αντικείμενο του ρήματος. Και σε αυτή την περίπτωση οι μονάδες μοιράζονται ακριβώς με τον ίδιο τρόπο.

B2.β.

Αντωνυμίες	Δοτική ενικού	Γενική πληθυντικού	Αιτιατική πληθυντικού	Είδος
his (1 ^ο απόσπασμα)	<i>huic</i>	<i>horum</i>	<i>haec</i>	δεικτική
nostrī	<i>nostro</i>	<i>nostrorum</i>	<i>nostros</i>	κτητική
id	<i>ei</i>	<i>eorum</i>	<i>ea</i>	δεικτική-οριστική

[Ο κάθε τύπος βαθμολογείται με **0,25** μονάδας].

B3.α.

admonet:	<i>admonituri fuissetis</i>
nutriuntur:	<i>nutrieris/-re</i>
lavantur:	<i>lavaturus/laturus sit</i>
abiectis:	<i>abiecinini</i>
missum:	<i>missō</i>
attulissent:	<i>afferreris/-re</i>
animadvertissem:	<i>animadvertendus eras</i>
dicerent:	<i>dicendo</i>
traxit:	<i>trahi</i>
possit:	<i>potuisse</i>
fit:	<i>faciendo</i>

[Ο κάθε τύπος βαθμολογείται με **μία (1)** μονάδα].

B3.β.

	Μετοχές	Απαρέμφατα
Μέλλοντας:	<i>arbitraturi</i>	<i>arbitratos esse</i>
Παρακείμενος:	<i>arbitrati</i>	<i>arbitratos esse</i>

[Ο κάθε τύπος βαθμολογείται με **μία (1)** μονάδα].

Γ1.α.

Hostes *adventantes* audio.

Επιλέγουμε να αντικατασταθεί το ειδικό απαρέμφοτο από κατηγορηματική μετοχή, αφού τα ρήματα αισθήσεως συντάσσονται με κατηγορηματική μετοχή χρόνου Ενεστώτα και εκφράζουν την έμμεση αντίληψη. Επιλέγουμε την πτώση της αιτιατικής, αφού η κατηγορηματική μετοχή πρέπει να είναι συνημμένη στο *hostes*, το οποίο με τη σειρά του μετατρέπεται σε αντικείμενο του ρήματος *audio*.

[Η αλλαγή είναι **μία (1)** και βαθμολογείται με **μία (1)** μονάδα].

Γ1.β.

I) Germani *non debuerunt/-ere*⁴ *studere* agriculturae.

[Οι αλλαγές είναι **δύο (2)** και σε καθεμιά αντιστοιχεί **0,5** μονάδας].

II) *Germanis non studendum fuit*⁵ agriculturae.

[Οι αλλαγές είναι **δύο (2)** και σε καθεμιά αντιστοιχεί **0,5** μονάδας].

Γ1.γ.

Locis *magni frigoris*⁶.

[Οι αλλαγές είναι **δύο (2)** και σε καθεμιά αντιστοιχεί **μία (1)** μονάδα].

⁴ Το ρήμα *debeo* συντάσσεται με τελικό απαρέμφοτο [και ισοδυναμεί με τύπο της παθητικής περιφραστικής συζυγίας στην οποία το ποιητικό αίτιο δηλώνεται πάντα σε πτώση δοτική (δοτική προσωπική του ποιητικού αιτίου)].

⁵ Στη συγκεκριμένη περίπτωση επιλέγεται η απρόσωπη σύνταξη της παθητικής περιφραστικής συζυγίας, επειδή το απαρέμφοτο *studere* και κατ' επέκταση το ρήμα *studeo* δεν συντάσσεται με αιτιατική. Και σε αυτή την περίπτωση το ποιητικό αίτιο δηλώνεται σε πτώση δοτική, αφού δεν υπάρχει κίνδυνος νοηματικής σύγχυσης με την άλλη δοτική της πρότασης (*agriculturae*), δηλαδή να θεωρήσει κάποιος ότι το ποιητικό αίτιο είναι αυτή η δοτική.

⁶ Ο υπερθετικός βαθμός των επιθέτων μπορεί να αντικατασταθεί από το αντίστοιχο παραγόμενο ουσιαστικό συνοδευόμενο από το κατάλληλο επίθετο (πρβλ. Σχολ. Βιβλίο, Λατινικά, τεύχος Β', Γ' Γενικού Λυκείου, Ομάδας Προσανατολισμού Ανθρωπιστικών Σπουδών, σελ. 60, άσκηση II). Επιλέγουμε τη χρήση της γενικής αντί της αφαιρετικής, γιατί σε αυτή την περίπτωση παρά το γεγονός ότι δεν υπάρχει αριθμητικό, θέλουμε να δηλώσουμε ιδιότητα (πρβλ. Λατινική γραμματική, Αχ. Τζάρτζανου, Κεφάλαιο, Οι πτώσεις, § 141).

Γ1.δ.

Vinum a mercatoribus ad se importari *prohibebant*⁷.

Prohibebant *mercatores* ad se *importare* vinum.

[Στη μετατροπή της παθητικής σύνταξης του απαρεμφάτου σε ενεργητική, μετατρέπουμε το ποιητικό αίτιο σε υποκείμενο του απαρεμφάτου σε πτώση αιτιατική, το τελικό απαρέμφατο της παθητικής φωνής σε τελικό απαρέμφατο ενεργητικής φωνής και το υποκείμενο του απαρεμφάτου της παθητικής σύνταξης σε αντικείμενο του απαρεμφάτου σε πτώση αιτιατική].

[Οι αλλαγές είναι **τρεις (3)** και σε καθεμιά αντιστοιχεί **0,5** μονάδας].

Γ2.α.

Vinum a mercatoribus ad se importari non sinunt, ea re *remollescentibus hominibus*.

Επιλέγουμε για τη μετοχή και το υποκείμενό της την πτώση της *αφαιρετικής*, καθώς το *hominibus* δεν αποτελεί όρο της κύριας πρότασης/της πρότασης εξάρτησης.

[Οι αλλαγές είναι **δύο (2)** και σε καθεμιά αντιστοιχεί **0,5** μονάδας. Η αιτιολόγηση της πτώσης της μετοχής βαθμολογείται με **0,5** μονάδας].

Γ2.β.

Cum (praedones) *abiecissent arma*.

Αφού ζητείται στην εκφώνηση της άσκησης να υπογραμμίζεται η βαθύτερη σχέση της κύριας με τη δευτερεύουσα πρόταση και να δημιουργείται μια σχέση αιτίου-αιτιατού ανάμεσά τους, κατανοούμε ότι θα πρέπει να χρησιμοποιήσουμε τον ιστορικό-διηγηματικό *cum*, ο οποίος εκφέρεται είτε με υποτακτική παρατατικού είτε με υποτακτική υπερσυντέλικου. Δεδομένου ότι η μετοχή εκφράζει το προτερόχρονο (*abiecitis*) επιλέγουμε την υποτακτική του υπερσυντέλικου. Στη συνέχεια μεταφέρουμε το ρήμα στην ενεργητική φωνή

⁷ Επιλέγουμε στη νέα πρόταση να μην χρησιμοποιήσουμε την άρνηση *non* αφού δεν θέλουμε να διαταράξουμε τη λογική αλληλουχία της αρχικής πρότασης (*non sinunt* = δεν επιτρέπουν, άρα απαγορεύουν, εμποδίζουν).

και το υποκείμενο της μετοχής μετατρέπεται σε αντικείμενο του ρήματος σε πτώση αιτιατική.

[Οι αλλαγές είναι **τρεις (3)**. Ο αιτιολογικός σύνδεσμος *cum* και το ουσιαστικό *arma* βαθμολογούνται με **0,5** μονάδας το καθένα, ενώ το ρήμα *abiecissent* με **μία (1)** μονάδα].

Γ2.γ.

incredibile ad audiendum

Η απρόθετη αφαιρετική του σουπίνου (που δηλώνει αναφορά) μπορεί να αντικατασταθεί από εμπρόθετο γερούνδιο (με την πρόθεση *ad* και αιτιατική γερουνδίου) κυρίως όταν εξαρτάται από επίθετα, όπως το *incredibilis*, οπότε και λειτουργεί συντακτικά ως εμπρόθετος προσδιορισμός της αναφοράς.

[Οι αλλαγές είναι **δύο (2)** και σε καθενιά αντιστοιχεί **μία (1)** μονάδα].

Γ2.δ.

I) Πρόκειται για δευτερεύουσα επιρρηματική τελική πρόταση.

Εκφέρεται με υποτακτική, γιατί εκφράζει το σκοπό για τον οποίο γίνεται η πράξη του ρήματος της κύριας πρότασης και στη λατινική γλώσσα ο σκοπός θεωρείται μια καθαρά υποκειμενική κατάσταση. Συγκεκριμένα εκφέρεται με υποτακτική παρατατικού (*uteretur*), γιατί υπάρχει εξάρτηση από ρήματα ιστορικού χρόνου (*solvit* και *dixit*). Παρατηρείται ιδιομορφία ως προς την ακολουθία των χρόνων, διότι έχουμε συγχρονισμό της κύριας με τη δευτερεύουσα πρόταση, καθώς ο σκοπός είναι ιδωμένος τη στιγμή που εμφανίζεται στο μυαλό του ομιλητή και όχι τη στιγμή της πιθανής πραγματοποίησής του.

[Η αναγνώριση του είδους της δευτερεύουσας πρότασης και η αιτιολόγηση της εκφοράς της βαθμολογούνται με **μία (1)** μονάδα το καθένα].

II) Η παραπάνω δευτερεύουσα τελική πρόταση λειτουργεί **ως επιρρηματικός προσδιορισμός του σκοπού** στο περιεχόμενο των δύο κύριων προτάσεων, δηλαδή στα ρήματα *solvit* και *dixit*.

Για να αποδοθεί η επιρρηματική σχέση της παραπάνω δευτερεύουσας πρότασης, δηλαδή για να αποδοθεί ο σκοπός με ισοδύναμες εκφράσεις με την πρόθεση *ad*, θα πρέπει να χρησιμοποιήσουμε αιτιατική γερουνδίου καθώς και αιτιατική παράγωγης λέξης που να προκύπτει από το ρήμα *uteretur*. Το

συγκεκριμένο ρήμα διαθέτει γερούνδιο, αφού είναι αποθετικό, ενώ η παράγωγη λέξη που προκύπτει από το ρήμα *uteretur* είναι η λέξη *usus*, *-us* (αρσενικό της τέταρτης κλίσης). Επομένως η επιρρηματική λειτουργία της τελικής πρότασης αποδίδεται ως:

ad utendum

ad usum

[Σε κάθε ζητούμενο αντιστοιχεί **0,5** μονάδας].

Γ3.α.

- I) Για να μετατραπεί η πρώτη πρόταση σε δευτερεύουσα επιρρηματική αιτιολογική πρόταση και να εκφράζει το αποτέλεσμα εσωτερικής λογικής διεργασίας, θα πρέπει να εισαγεται με τον αιτιολογικό σύνδεσμο *cum* και να εκφέρεται με *υποτακτική*. Δεδομένου ότι η αρχική πρόταση εκφέρεται με οριστική παρακείμενου (*solvit*), δηλώνει το προτερόχρονο στο παρελθόν, οπότε θα πρέπει να διατηρήσουμε την ίδια χρονική βαθμίδα. Οι επιλογές που έχουμε στην υποτακτική για τη χρονική βαθμίδα του προτερόχρονου είναι είτε υποτακτική παρακείμενου είτε υποτακτική υπερσυντέλικου. Αφού θα μετατραπεί σε δευτερεύουσα πρόταση, αυτό σημαίνει πως η επόμενη πρόταση θα αποτελεί την πρόταση εξάρτησης. Εφόσον υπάρχει ρήμα ιστορικού χρόνου (*dixit*), εφαρμόζοντας την ακολουθία των χρόνων επιλέγουμε υποτακτική υπερσυντέλικου, οπότε η νέα περίοδος διαμορφώνεται ως εξής:

Cum (Manius Curius Dentatus) vultum risu *solvisset*, protinus dixit.

[Οι αλλαγές είναι **δύο (2)** και σε καθεμιά αντιστοιχεί **0,5** μονάδας].

- II) Για να μετατραπεί η νέα δευτερεύουσα αιτιολογική πρόταση στο αντίστοιχο μετοχικό σύνολο, δεδομένου ότι εκφέρεται με υποτακτική υπερσυντέλικου ενεργητικής φωνής, θα πρέπει πρώτα να γίνει μετατροπή της ενεργητικής σύνταξης σε παθητική (*Cum vultus risu solutus esset a Manio Curio Dentato*). Στη νέα σύνταξη της πρότασης θα πρέπει να προσέξουμε αν το υποκείμενο, δηλαδή το *vultus*, αναφέρεται στην πρόταξη εξάρτησης (*protinus dixit*). Επειδή δεν αναφέρεται, η μετοχή θα μετατραπεί σε αφαιρετική απόλυτη, όπως και το υποκείμενό της. Επιπλέον, στην παθητική σύνταξη της πρότασης θα πρέπει να ελέγξουμε αν το ποιητικό αίτιο, δηλαδή το *a Manio Curio Dentato* αναφέρεται στην πρόταση εξάρτησης (*protinus dixit*). Επειδή αναφέρεται ως υποκείμενο του

ρήματος *dixit*, δεν θα το παραθέσουμε στη σύμπτυξη της μετοχής. Επομένως το μετοχικό σύνολο που προκύπτει είναι:

Vultu risu soluto, protinus dixit (Manius Curius Dentatus).

[Οι αλλαγές είναι δύο (2) και σε καθεμιά αντιστοιχεί μία (1) μονάδα].

Γ3.β.

In hoc *ego longā vitā et infelici senectā tracta sum*, ut primum *exsul* deinde *hostis tu videreris/-re a me?*

[Οι αλλαγές είναι εννιά (9) και σε καθεμιά αντιστοιχεί 0,5 μονάδας. Τα στοιχεία από τα οποία αποτελείται η κάθε συνεκφορά βαθμολογούνται με 0,25 μονάδας].

Γ3.γ. Η τελική πρόταση η οποία θα αντικαταστήσει τη δοτική (κατηγορηματική) του σκοπού θα πρέπει να εισάγεται με τον τελικό σύνδεσμο *ut* (αφού το περιεχόμενό της είναι καταφατικό) και να εκφέρεται με υποτακτική είτε ενεστώτα είτε παρατατικού (παρατηρείται ιδιομορφία ως προς την ακολουθία των χρόνων, δηλαδή υπάρχει απόλυτος συγχρονισμός της κύριας με τη δευτερεύουσα πρόταση). Δεδομένου ότι υπάρχει εξάρτηση από το ρήμα *est*, το οποίο θεωρείται ρήμα αρκτικού χρόνου, επιλέγουμε την υποτακτική του ενεστώτα. Επομένως η νέα πρόταση διαμορφώνεται ως εξής:

Nullus locus eis est *ut* tyranni *ament*.

[Οι αλλαγές είναι δύο (2) και σε καθεμιά αντιστοιχεί μία (1) μονάδα].

Γ3.δ. Η απαγόρευση για το δεύτερο ενικό πρόσωπο δηλώνεται: α) με τη χρήση του ρήματος *noli* (αποτελεί το δεύτερο ενικό πρόσωπο της προστακτικής του ενεστώτα του ρήματος *nolo*) ακολουθούμενο πάντα από τελικό απαρέμφατο χρόνου ενεστώτα, β) με τη χρήση του *ne* (ή κάποιας άλλης αρνητικής λέξης) ακολουθούμενο από υποτακτική παρακειμένου. Εκείνο που θα πρέπει να προσέξουμε είναι ότι το ρήμα *nescio* είναι σύνθετο, αποτελείται δηλαδή από την άρνηση *non* και το ρήμα *scio*, οπότε θα πρέπει στην απαγόρευση να χρησιμοποιήσουμε το ρήμα *scio*, γιατί διαφορετικά θα έχουμε δύο αρνήσεις, οι οποίες θα ισοδυναμούν με μία κατάφαση, αντίθετη προς την αρχική. Επομένως η απαγόρευση δηλώνεται ως εξής:

Noli scire

Ne sci(v)eris

[Οι αλλαγές είναι δύο (2) και σε καθεμιά αντιστοιχεί μία (1) μονάδα].

Γ3. ε.

Η απόδοση του υποθετικού λόγου είναι η πρόταση *tum intellegitur*.

Η δομή του υποθετικού λόγου έχει ως εξής:

Υπόθεση: *Quodsi forte ceciderunt*

Απόδοση: *tum intellegitur*

Πρόκειται για έναν απλό και ανεξάρτητο υποθετικό λόγο, ο οποίος δηλώνει την ανοιχτή υπόθεση για το παρελθόν-παρόν⁸. Η υπόθεση του υποθετικού λόγου έχει οριστική παρακείμενου (οπότε και αναφέρεται στο παρελθόν), ενώ η απόδοση έχει οριστική ενεστώτα (οπότε και αναφέρεται στο παρόν).

Για να δηλώσει το αντίθετο του πραγματικού στο παρελθόν, θα πρέπει τόσο η υπόθεση όσο και η απόδοση να εκφέρονται με υποτακτική υπερσυντέλικου. Επομένως ο νέος υποθετικός λόγος διαμορφώνεται ως εξής:

Υπόθεση: *Quodsi forte cecidissent*

Απόδοση: *tum intellectum esset*⁹

[Σε κάθε ζητούμενο αντιστοιχεί μία (1) μονάδα. Στη μετατροπή του υποθετικού λόγου ώστε να δηλώνει το αντίθετο του πραγματικού για το παρελθόν κάθε ρηματικός βαθμολογείται με 0,5 μονάδας].

⁸ Εξίσου αποδεκτή είναι και η άποψη που υποστηρίζει ότι ο υποθετικός λόγος δηλώνει την *ανοιχτή υπόθεση στο παρόν*, αφού υπάρχουν επιστήμονες που ισχυρίζονται ότι στο συγκεκριμένο κείμενο ο παρακείμενος της υποθετικής πρότασης ισοδυναμεί μεταφραστικά και νοηματικά με ενεστώτα, επειδή προηγείται χρονικά της απόδοσης.

⁹ Επιλέγουμε το ουδέτερο γένος καθώς το ρήμα είναι απρόσωπο.